

Θρησκείες και Γυναίκα: Το πρόβλημα της βίας και του Φονταμενταλισμού

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ	
«Θρησκείες και Γυναίκα: Το πρόβλημα της βίας και του Φονταμενταλισμού»	Βόλος, 24.05.2 003
Ομιλία Άννας ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ Προέδρου της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	

Όταν το 1993 δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το άρθρο του Σάμιουελ Χάντιγκτον υπό τον τίτλο «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών», τέσσερα χρόνια πριν από την έκδοση του περίφημου βιβλίου του, το θέμα προκάλεσε έντονες συζητήσεις αλλά και σκεπτικισμό, διότι ουδείς μπορούσε να προβλέψει ή να φανταστεί τι θα συνέβαινε στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, αλλά και στη συνέχεια, με την έξαρση των τρομοκρατικών επιθέσεων και των πράξεων τυφλής βίας.

Ποια είναι η σχέση της θρησκείας και ιδιαίτερα του θρησκευτικού φονταμενταλισμού με τη τρομοκρατία και την κουλτούρα της βίας; Μια σειρά από πρόσφατα γεγονότα μαρτυρούν ότι όλο και περισσότερο η παγκόσμια κοινωνία θα βρίσκεται αντιμέτωπη με τη θρησκευτική βία. Πολλοί ερευνητές, όπως ο Mark Juergensmeyer, υποστηρίζουν ότι η θρησκευτική τρομοκρατία σπανίως αποτελεί απλώς μέρος μιας πολιτικής

στρατηγικής. Συνήθως αποτελεί πράξη με έντονο συμβολισμό που στοχεύει να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση και να δώσει μια αίσθηση δύναμης σε περιθωριοποιημένες κοινότητες ανθρώπων.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ισχυρές πολιτικές ομάδες δεν έλκονται ή περιφρονούν τη σημασία και δύναμη της θρησκείας στην προαγωγή των πολιτικών τους επιδιώξεων. Ο Λευκός Οίκος, με την νεοσυντηρητική ηγεσία του αποτελεί το καλύτερο παράδειγμα για την επιρροή της θρησκείας στις εσωτερικές πολιτικές διεργασίες. Για τον Πρόεδρο Μπους, η προσήλωση στη θρησκεία αποτελεί την ζωντανή έκφραση της προεδρικής του ισχύος. Όπως πολύ χαρακτηριστικά έγραψε ο Bill Keller στον Herald Tribune, προχθές, όταν ο πρόεδρος των ΗΠΑ κλείνει τις ομιλίες του με τη συνήθη φράση "God bless America" (ο Θεός να ευλογεί την Αμερική), οι υπόλοιποι λαοί φαντάζονται ότι εννοεί "to hell with everybody else" (στην κόλαση όλοι οι άλλοι).

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να δούμε πώς επιδρά στη ζωή των γυναικών ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός και πώς επηρεάζει τον αγώνα για ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει επανειλημμένα ασχοληθεί με το θέμα και έχει υιοθετήσει και σχετικά ψηφίσματα.

Το σύνολο σχεδόν των μεγάλων θρησκειών λειτούργησαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, σε κάποια στιγμή της ιστορίας τους, ως μέσα περιορισμού του ρόλου των γυναικών στην κοινωνία. Η επιμονή στη προβολή της δήθεν κατωτερότητας των γυναικών στη διδασκαλία συγκεκριμένων θρησκειών είναι τόσο διάχυτη, ώστε πολλοί σήμερα πιστεύουν ότι οι θρησκευτικές αντιλήψεις συχνά καταλήγουν να είναι ασυμβίβαστες με κάθε προσπάθεια για ισότητα των φύλων στην κοινωνία μας. Φυσικά

και η χριστιανική θρησκεία δεν ξέφυγε από την γενικευμένη υποτίμηση και περιθωριοποίηση των γυναικών, παρά το γεγονός ότι η χριστιανική διδασκαλία αντιπροσώπευε μια επανάσταση κατά της τότε καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων και φυσικά κατά της πατριαρχίας. Είναι γεγονός ότι στα πρώτα χριστιανικά χρόνια οι γυναίκες συμμετείχαν ενεργά στην εδραίωση της νέας θρησκείας, στη συνέχεια όμως ο ρόλος τους περιορίστηκε σημαντικά.

Ο φονταμενταλισμός ως έννοια και ως κίνημα εμφανίστηκε στη δεκαετία του 1920 στις ΗΠΑ και κύρια χαρακτηριστικά του είναι η άρνηση της νεωτερικότητας και η τυφλή υπακοή στις θρησκευτικές αρχές και παραδόσεις τις οποίες θέτουν υπεράνω των νόμων του κράτους δικαίου και των δικαιωμάτων των πολιτών. Σήμερα ο φονταμενταλισμός εμφανίζεται με διάφορες μορφές (θρησκευτικές, πολιτικές, ιδεολογικές) και διαπερνά θρησκείες και δόγματα, δηλητηριάζοντας την καθημερινότητά μας ακόμη και μέσα στα όρια της Ευρώπης. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο θρησκευτικός φανατισμός και η τρομοκρατία αποτελούν τις δύο όψεις του ιδίου νομίσματος. Ωστόσο, μοιάζει να έχει σβηστεί από την ευρωπαϊκή συλλογική μνήμη ότι πριν ο φονταμενταλισμός συνδεθεί (από τη Δύση) με τον ισλαμισμό, αναφερόταν σε ακραίες αντιλήψεις που εκπορεύονταν από χριστιανικές παραδόσεις. Οι φονταμενταλιστές αισθάνονται ότι μάχονται εναντίον δυνάμεων που απειλούν τις πιο ιερές αξίες τους και βιώνουν τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας όχι ως μια απελευθερωτική διαδικασία, αλλά σαν επίθεση εναντίον των θεμελιωδών νόμων της ύπαρξής τους. Αντί να κοιτάζουν προς το μέλλον ψάχνουν στο παρελθόν για ασφάλεια και έμπνευση. Σίγουρα οι φονταμενταλιστικές πρακτικές δεν εξαντλούνται στις αφγανικές μπούρκες.

Είναι βέβαιον ότι ο ανορθολογισμός, η προσκόλληση στις αξίες του παρελθόντος και η μισαλλοδοξία παρεμποδίζουν κάθε προσπάθεια χειραφέτησης των γυναικών. Οι φανατικοί έβλεπαν πάντα τα δικαιώματα των γυναικών σαν απειλή για την ισχύουσα αρρενοκεντρική τάξη πραγμάτων και καταστροφή για την οικογένεια, την οποία θεωρούσαν υπόθεση μόνο των γυναικών. Ακόμη και σήμερα οι φονταμενταλιστές, σε όλα τα μήκη και πλάτη της Γης, ως βασική τους επιδίωξη και πολιτικό αίτημα προβάλλουν τον έλεγχο της σεξουαλικότητας και της αναπαραγωγικότητας των γυναικών. Η ποινικοποίηση των αμβλώσεων ήταν ένα από τα επίμαχα θέματα στην πολιτική ατζέντα των ΗΠΑ κατά τις τελευταίες προεδρικές εκλογές. Συνηθέστατα, εκείνοι που διατείνονται ότι είναι "υπέρ της ζωής", είναι οι ίδιοι που υποστηρίζουν με τον ίδιο φανατισμό τη θανατική ποινή, τους εξοπλισμούς, τη βία και τη σκληρή, φιλοπολεμική εξωτερική πολιτική.

Στις μουσουλμανικές κοινωνίες, η αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα δεν περιλαμβάνει τα δικαιώματα των γυναικών, τα οποία συστηματικά παραβιάζονται. Ένα από τα πιο κοινά εγκλήματα είναι οι λεγόμενες δολοφονίες «για λόγους τιμής». Υπολογίζεται ότι περίπου 5.000 γυναίκες και κορίτσια δολοφονούνται κάθε χρόνο από αρσενικά μέλη της οικογένειάς τους. Οι δράστες συχνά μένουν ατιμώρητοι σε κράτη όπου τέτοιου είδους βία θεωρείται αποδεκτός τρόπος ελέγχου της συμπεριφοράς των γυναικών και όχι σοβαρό έγκλημα. Σε αυτές τις κοινωνίες η πατριαρχική οικογενειακή δομή τοποθετεί τις γυναίκες και την σεξουαλικότητά τους υπό τον απόλυτο έλεγχο των ανδρών της οικογένειας. Τα θηλυκά παιδιά γίνονται θύματα διακρίσεων από τη στιγμή της γέννησής τους, αφού θεωρούνται κακοτυχία για την οικογένεια, σε αντίθεση με τη γέννηση των αρσενικών παιδιών που αποτελεί δώρο Θεού. Η αντιμετώπιση αυτή

βεβαίως δεν είναι εντελώς άγνωστη και στη δική μας κοινωνία.

Η εφαρμογή απάνθρωπων, βίαιων και ταπεινωτικών τιμωριών για τις γυναίκες, όπως το μαστίγωμα και οι λιθοβολισμοί, αποτελεί σε πολλές χώρες συνήθη πρακτική στο όνομα θρησκευτικών παραδόσεων οι οποίες συνήθως παρερμηνεύονται. Πρόσφατα γίναμε μάρτυρες της καταδίκης σε εκτέλεση δια λιθοβολισμού γυναικών για μοιχεία στη Νιγηρία και το Σουδάν από τοπικά θρησκευτικά δικαστήρια, τα οποία χρησιμοποιούν διαφορετικούς κώδικες ηθικής και διαφορετικά σταθμά για τα δύο φύλα.

Η άρνηση αναγνώρισης των βασικών ελευθεριών και δικαιωμάτων των γυναικών στις ισλαμικές χώρες στηρίζεται στην εφαρμογή του θρησκευτικού νόμου της Σαρία, που υπερισχύει ακόμη και συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, αφού θεωρούνται κανόνες θεϊκής φύσης και προέλευσης. Η εφαρμογή της Σαρία μπορεί να καλύψει πολλές πτυχές της ζωής: ατομικό και οικογενειακό καθεστώς, επιλογή συζύγου, πολυγαμία, κηδεμονία τέκνων, δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι κλπ. Πολλά στοιχεία της ισλαμικής πίστης εμπεριέχονται και σε χριστιανικά κείμενα, όπως και σε εβραϊκά (Ταλμούδ).

Σε ό,τι αφορά τα ευρωπαϊκά δεδομένα, δυστυχώς ακόμη και στις μέρες μας υιοθετώντας μια γενικόλογη αμφισβήτηση της οιασδήποτε συσχέτισης του χριστιανισμού με το φονταμενταλισμό, δεν έχουμε τολμήσει να θίξουμε τα προβλήματα που ανακύπτουν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (Πορτογαλία, Ιρλανδία, Πολωνία) με την επιβολή περιορισμών στην ελευθερία των γυναικών να ορίζουν το ίδιο τους το σώμα και να επιλέγουν αν και πότε επιθυμούν να αποκτήσουν παιδιά. Η ιστορία έχει δείξει ότι πολλοί φονταμενταλισμοί του τρίτου κόσμου γεννήθηκαν από αντίδραση στο πολιτισμικό

μοντέλο, που αποικιοκρατικές εξουσίες και ορισμένοι δυτικοί φονταμενταλισμοί θέλησαν να επιβάλουν.

Στην Ευρώπη, ιδιαίτερη παράμετρο αποτελούν τα προβλήματα των μεταναστριών. Τα δικαιώματα που απορρέουν από το οικογενειακό δίκαιο των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει σε κάθε περίπτωση να υπερισχύουν του δικαίου (εθνικού ή μη) της χώρας καταγωγής των μεταναστών, το οποίο συχνά επιτρέπει την παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων των γυναικών. Σύμφωνα με στοιχεία του Ιατρικού Συλλόγου 3.000 επεμβάσεις σεξουαλικού ακρωτηριασμού των γυναικών πραγματοποιούνται κάθε χρόνο στο Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστριών που έρχονται στην Ευρώπη κατάγονται από χώρες που εφαρμόζουν τον ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων. Ωστόσο, από τις χώρες της Ε.Ε. μόνο η Βρετανία, η Σουηδία και η Γερμανία διαθέτουν νομοθεσία που τιμωρεί αυτή τη φρικτή πρακτική.

Ασφαλώς υπάρχει ανάγκη να αντιμετωπιστεί πολιτικά ο θρησκευτικός φανατισμός του οποίου οι γυναίκες υπήρξαν και παραμένουν τα βασικά θύματά του και να ληφθούν μέτρα. Τα δικαιώματα των γυναικών, τα οποία προστατεύονται από διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις, δε μπορούν να καταστρατηγούνται με το πρόσχημα θρησκευτικών ερμηνειών, πολιτισμικών παραδόσεων, εθίμων ή νομοθεσιών. Καμία θρησκεία, καμία παράδοση, και κανένα δόγμα δεν μπορεί να βρίσκεται πάνω από τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Η εμπειρία έχει καταδείξει ότι δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνικός εκσυγχρονισμός και οικονομική ανάπτυξη χωρίς εκσυγχρονισμό και πρόοδο στο επίπεδο των ιδεών και της κουλτούρας. Γι' αυτό και οι όποιες προσπάθειες

εκσυγχρονισμού μέσα σε αυστηρά οικονομικά και τεχνολογικά πλαίσια, διατηρώντας άθικτα τα θεμέλια των παρωχημένων πατριαρχικών κοινωνιών είναι καταδικασμένες σε αποτυχία. Η διεργασία χειραφέτησης και απελευθέρωσης των γυναικών συνδέεται ευθέως με την ιστορική εξέλιξη της ανθρωπότητας και την πρόοδο.

Η χριστιανική θρησκεία, με βάση τα νέα δεδομένα που έχει δημιουργήσει η αναγνώριση των δικαιωμάτων των γυναικών και η αρχή της ισότητας των φύλων θα πρέπει να αποκηρύξει τη διακριτική μεταχείριση και τη βία εις βάρος των γυναικών αναλαμβάνοντας ανάλογες πρωτοβουλίες.

Ασφαλώς η καλύτερη άμυνα απέναντι στις δυνάμεις της μισαλλοδοξίας είναι η ενίσχυση του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους και της έννομης δημοκρατικής τάξης στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Χρειάζεται να ενισχύσουμε την άσκηση των δημοκρατικών ελευθεριών, την αποδοχή της ιδεολογικής και πολιτισμικής ποικιλομορφίας, την ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς, την αλληλεγγύη, τον σεβασμό της διαφορετικότητας, την ελεύθερη έκφραση των ιδεών, των θρησκευτικών πεποιθήσεων και τρόπων ζωής.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να τονίσω ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων των γυναικών όπου γης και η καταπολέμηση της βίας αποτελούν μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας. Η προώθηση μιας παγκόσμιας εκστρατείας για την κατοχύρωση αυτών των δικαιωμάτων θα ήταν ίσως η καλύτερη πολιτική απάντηση στους φονταμενταλιστές και τους νοσταλγούς του Μεσαίωνα.

Βιβλιογραφία

1. Άννα Καραμάνου «Οι γυναίκες στόχος των φανατικών», Ελευθεροτυπία, [8.3.2002](#)

2. 2. Άννα Καραμάνου-Γνωμοδότηση της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Πολιτών σχετικά με τις γυναίκες και τον φονταμενταλισμό, 13.03.2002
3. 3. María Izquierdo Rojo- Έκθεση της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών σχετικά με τις γυναίκες και τον φονταμενταλισμό, Ολομέλεια Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 13.03.2002
4. 4. Anne Van Lancker- Έκθεση της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών για την υγεία και τα δικαιώματα στη σεξουαλική ζωή και την αναπαραγωγή, Ολομέλεια Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 03.07.2002
5. 5. Elena Valenciano Martinez- Έκθεση της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών σχετικά με τους ακρωτηριασμούς των γυναικείων γεννητικών οργάνων, Ολομέλεια Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 20.09.2001
6. 6. "Ιός" Ελευθεροτυπία, «Το ευρωπαϊκό πρόσωπο του φονταμενταλισμού» 11.05.2002
7. 7. Bill Keller "How religion influences the president", Herald Tribune, 19.05.2003
8. 8. Mark Juergensmeyer, "Terror in the Mind of God", University of California Press, 2000
9. 9. Karen Armstrong "The Battle for God" Hammersmith, London, 2001
10. 10. James Gilligan "Preventing Violence" Thames & Hudson, 2001

Άννα Καραμάνου

τηλ: 210-7775223, 7774654

fax: 210-7757771

eMail: info@karamanou.gr